

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 338.1:911.375.1

Бортнік Світлана Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і торгівлі*

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Bortnik Svitlana

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Trade
Lesia Ukrainka Volyn National University*

ORCID: 0000-0003-2687-7866

Наумчук Вадим Валентинович

здобувач другого рівня вищої освіти

*ОПП "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Naumchuk Vadym

*Applicant for higher Education at the second Level of the
Lesya Ukrainka Volyn National University*

ORCID: 0009-0009-6785-8304

**АНАЛІЗ ВПЛИВУ УРБАНІЗАЦІЇ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В МІСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ**

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF URBANIZATION ON THE
STRATEGIC DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED
BUSINESSES IN THE CITY: PROBLEMS AND PROSPECTS**

Анотація. Вступ. Процеси урбанізації чинять суттєвий вплив на економіку будь-якої країни, оскільки міста є не лише рушіями економічного

зростання територій, а й концентрації населення, осередків підприємницької діяльності в одному місці, що сприяє підвищенню продуктивності економіки внаслідок спеціалізації, впровадженню інновацій та більш ефективному використанню потенціалу розвитку в умовах активізації глобалізаційних процесів. Однак в умовах стрімкого зростання міських територій малий та середній бізнес стикається з новими викликами та можливостями, внаслідок чого постає необхідність визначення проблем та перспектив розвитку малого і середнього бізнесу в умовах урбанізаційних процесів.

Мета дослідження. Оцінка впливу процесів урбанізації на розвиток малого й середнього бізнесу, а також визначення можливостей активізації підприємництва в урбанізованому середовищі.

Матеріали і методи. Матеріали дослідження: 1) офіційні дані державної служби статистики України з питань розвитку підприємницької діяльності, дані демографічної статистики; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що стосуються питань урбанізації, розвитку міст, а також публікації, присвячені розвитку малого і середнього бізнесу.

В дослідженні використано такі методи: теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу при оцінці динаміки зміни кількості і розмірів підприємств малого і середнього бізнесу; метод синтезу при виявленні викликів та перспектив розвитку малого та середнього підприємництва; методи узагальнення для формулювання висновків.

Результати. У статті проаналізовано процес урбанізації в глобальному та українському контекстах. Виділено основні причини зростання урбанізації в Україні. Виокремлено основні виклики, з якими стикається малий і середній бізнес в умовах урбанізації: економічні, соціальні, інфраструктурні, екологічні, інноваційні та регуляторні, а також підкреслено можливості, які відкриваються перед МСБ у міському

середовищі, зокрема зростання споживчого попиту та інновацій. Розглянуто досвід України під час повномасштабної війни та доведено необхідність підтримки малого бізнесу для відновлення економіки.

Перспективи. доцільно у подальших дослідженнях зосередитися на формуванні детальних фінансових планів розвитку бізнесу з врахуванням наявних ризиків, оптимізації логістичних ланцюгів, а також активізації інвестування в цифровізацію та автоматизацію бізнес-процесів підприємств.

Ключові слова: *урбанізація, розвиток малого та середнього бізнесу, стратегія розвитку малого і середнього бізнесу, перспективи, виклики, можливості розвитку МСБ.*

Summary. *Introduction. Urbanization processes have a significant impact on the economy of any country, since cities are not only drivers of economic growth of territories, but also concentrations of population and business centers in one place, which contributes to increased economic productivity through specialization, innovation and more efficient use of development potential in the context of intensified globalization processes. However, in the context of rapid growth of urban areas, small and medium-sized businesses face new challenges and opportunities, which necessitates identifying the problems and prospects for the development of small and medium-sized businesses in the context of urbanization processes.*

The purpose of the study. To assess the impact of urbanization processes on the development of small and medium-sized businesses, as well as to identify opportunities for enhancing entrepreneurship in an urbanized environment.

Materials and methods. Research materials: 1) official data of the State Statistics Service of Ukraine on the development of entrepreneurial activity, demographic statistics; 2) works of domestic and foreign authors on urbanization,

urban development, as well as publications on the development of small and medium-sized businesses.

The following methods were used in the study: theoretical generalization, comparative analysis in assessing the dynamics of changes in the number and size of small and medium-sized enterprises; synthesis method in identifying challenges and prospects for the development of small and medium-sized enterprises; methods of generalization for drawing conclusions.

Results. The article analyzes the process of urbanization in the global and Ukrainian contexts. The main reasons for the growth of urbanization in Ukraine are highlighted. The main challenges faced by small and medium-sized businesses in the context of urbanization are highlighted: economic, social, infrastructure, environmental, innovation and regulatory, as well as the opportunities that open up for SMEs in the urban environment, in particular, the growth of consumer demand and innovation. The experience of Ukraine during the full-scale war is considered and the need to support small businesses for economic recovery is proved.

Prospects. it is advisable in further research to focus on the formation of detailed financial plans for business development, taking into account existing risks, optimization of logistics chains, as well as intensification of investment in digitalization and automation of business processes of enterprises.

Key words: *urbanization, development of small and medium-sized businesses, strategy for the development of small and medium-sized businesses, prospects, challenges, opportunities for SME development.*

Постановка проблеми. Урбанізація є одним із ключових процесів, що впливають на розвиток економіки в сучасному світі. В умовах стрімкого зростання міських територій, зміни інфраструктури та демографічних зрушень, малий та середній бізнес (МСБ) стикаються з новими викликами та можливостями. Однак, попри значний потенціал для розвитку, багато

МСБ виявляються недостатньо підготовленими до змін, що зумовлені урбанізаційними процесами.

На сьогодні недостатньо досліджень, які б детально аналізували вплив урбанізації на розвиток малого та середнього бізнесу в умовах сучасних українських міст. Це утруднює формування ефективних стратегій розвитку для МСБ, що враховують особливості міських умов. Відсутність систематичного підходу до вирішення цієї проблеми може призвести до зниження економічної активності в містах та втрати потенційних можливостей для розвитку МСБ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки все більше досліджується питання урбанізації та її впливу на різні галузі життя, це можуть бути такі праці науковців, як А. Шимків [1], О. Мухаревич [2], Г. Комарницька, Ю. Шипуліна, Н. Ілляшенко [3], К. Вяткін, Р. В'яткін [4], М. Марущак, І. Гущук, О. Довгалець [5] та ін.

Дослідженням ролі малого та середнього бізнесу в економіці країни присвячено багато доробків вітчизняних та іноземних учених. Зокрема, уваги заслуговують праці таких науковців, як Н. Ситник, С. Козак [6], О. Дудчик, М. Яренчак, Л. Бабінян [7], А. Ельхаддад, І. Ахновська [8] та ін.

Проте, незважаючи на значні напрацювання, залишаються недостатньо дослідженими питання впливу урбанізації на економічне зростання країни, питання її впливу на бізнес в місті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження і аналіз впливу урбанізації на економічний розвиток України та перспективи розвитку малого й середнього бізнесу зокрема в умовах зростання міст, а також визначення можливостей активізації розвитку підприємництва в урбанізованому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Зміна структури виробництва та розвиток технологій постійно стимулюють міграцію населення із сільської місцевості до міст. Цей процес, відомий як урбанізація, особливо помітно

прискорився у ХХ столітті після Другої світової війни. За століття частка міського населення зростає з 10% до понад 50% на сьогоднішній день. За прогнозами, до 2050 року в містах буде проживати близько 80% світового населення.

Урбанізація — це складний і багатогранний процес зростання ролі міст у суспільстві, що проявляється у збільшенні кількості міського населення, розширенні міських територій, поширенні міського способу життя та впливу міських соціально-економічних і культурних стандартів на все населення, включно з сільськими районами. Вона є результатом індустріалізації, соціально-економічних змін, а також глобалізаційних процесів, які посилюють роль міст як центрів економічної, культурної та політичної діяльності.

На основі проаналізованої інформації можна виокремити наступні причини зростання урбанізації, які наведені у табл. 1:

Таблиця 1

Основні причини зростання урбанізації

Причини	Пояснення
Глобальна індустріалізація	Це зміна від аграрної економіки до нової, що ґрунтується на розвитку промисловості. Промислова революція збільшила попит на робочу силу в міських фабриках, що стимулювало активне зростання міської забудови.
Комерція	Ще одним важливим фактором, що сприяє урбанізації, є торгівля. Міста з розвинутою інфраструктурою є привабливими для різних комерційних операцій, що безумовно стимулює розвиток бізнесу. А де є бізнес, там завжди є люди.
Ринок праці	Міста пропонують багато можливостей для працевлаштування, що постійно привертає людей із сільських місцевостей. Тому багато хто часто переїжджає в міські райони в пошуках добре оплачуваних вакансій.
Модернізація та зміна способу життя	Оскільки міські райони стають дедалі технологічнішими, з розвинутою інфраструктурою, медичними закладами, освітніми установами та іншими соціальними вигодами, все більше людей обирають життя в таких умовах.
Соціальні аспекти	До цієї категорії входять такі аспекти, де міста явно перевершують сільську місцевість: покращене житлове середовище, розвинена система освіти, високоякісна медична допомога, кращі умови для відпочинку та активне соціальне життя.

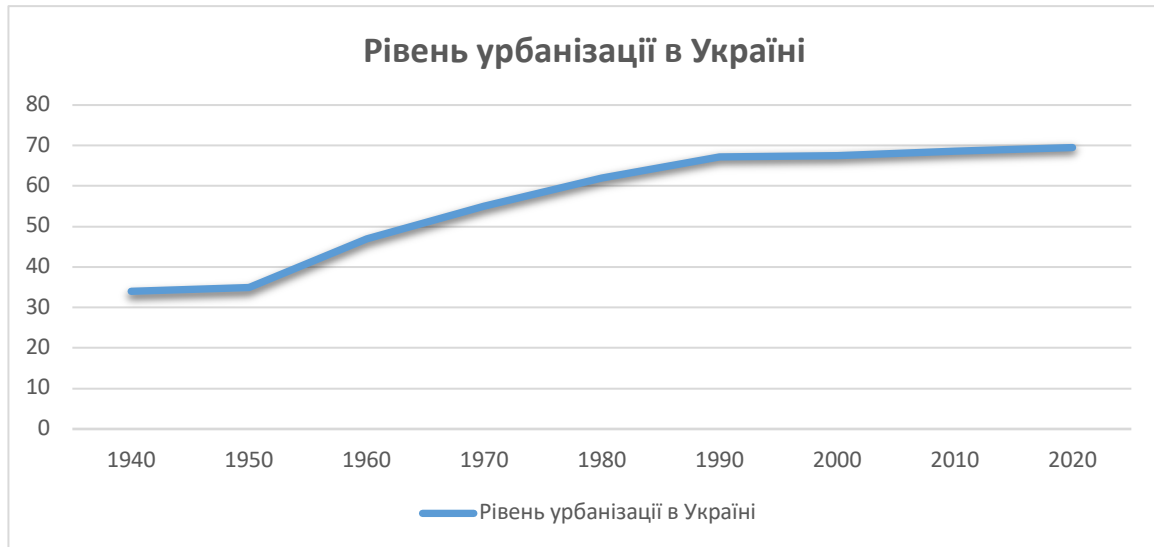
Джерело: авторська розробка

Урбанізація має глибокий вплив на глобальну економіку. Міста є двигунами економічного зростання, оскільки концентрація населення та діяльності в одному місці сприяє підвищенню продуктивності, інновацій та спеціалізації.

Зростання міст сприяє збільшенню глобального ВВП. Економічне зростання спостерігається там, де продуктивні сили розподілені ефективно, а промисловість сприяє розвитку виробництва. Навіть якщо ці сили розташовані нерівномірно і зосереджені в сільській місцевості. Міста, завдяки своїм можливостям, можуть більш ефективно їх використовувати, сприяючи переміщенню ресурсів і виробництва у міське середовище, що в подальшому призводить до зростання ВВП країни.

До того ж, зростання доходів домогосподарств і підприємств часто обумовлене так званим ефектом масштабу, який полягає не лише в концентрації великих виробничих площ, але й у залученні сучасного обладнання та робочої сили. Промислові об'єкти, зосереджені в містах, мають кращий доступ до кредитних ресурсів для капітального переобладнання за потреби, а також для залучення інвестицій тощо.

В Україні процес урбанізації відбувався швидше, ніж у середньому по світу. Наприкінці ХХ століття майже 67,5 % українців вже були міськими жителями, а станом на 2022 р. їх кількість зросла до 69,5% (рис. 1).

Рис. 1. Зростання рівня урбанізації в Україні

Джерело: розроблено на основі [9]

Містом вважається населений пункт, де більшість мешканців працює в несільськогосподарських галузях та має більш компактну забудову. В Україні до міст відносяться всі поселення, де проживає понад 10 тисяч осіб, а також ті з меншим населенням, які історично стали містами.

Згідно зі статистикою, в Україні є 461 місто. Найбільша їх кількість зосереджена в східних областях, а найменша — у південних і північних регіонах. Найвища щільність населення спостерігається в містах Львівської, Харківської, Луганської та Донецької областей. Міста класифікуються за населенням на малі (до 50 тисяч осіб), середні (50—100 тисяч), великі (100—500 тисяч), дуже великі (500—1000 тисяч) та міста-мільйонники (понад 1 мільйон осіб). Найчисленнішою є група малих міст, що складає 81 % від загальної кількості. Вона включає міста з населенням менше 10 тисяч осіб, які можуть суттєво відрізнитися за рівнем соціально-економічного розвитку.

У дев'яти найбільших містах України проживає більше третини міського населення. Це міста-мільйонники Київ, Харків, Одеса та дуже великі міста Львів, Дніпро, Кривий Ріг, Запоріжжя, Донецьк та Севастополь [10]. Усі ці міста є центрами міських агломерацій — територіально

зосереджених урбаністичних утворень. Найбільшими агломераціями в Україні є Донецько-Макіївська, Дніпропетровсько-Дніпродзержинська та Київська агломерації.

У даний час повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на міграційні процеси в Україні, які пришвидшують темпи урбанізації західних областей. Яскравим прикладом є місто Львів, за словами мера Андрія Садового, населення за період повномасштабного вторгнення збільшилось на 150 тис. осіб [11]. Якщо ця тенденція збережеться, то демографічний ландшафт країни може суттєво змінитися.

Здатність України ефективно інтегрувати внутрішньо переміщених осіб у економічне життя є критично важливою для відновлення та подальшого економічного зростання країни. Проте, для цього необхідні значні інвестиції в інфраструктуру, освіту та перекваліфікацію кадрів. Для населення уряд розробляє грантові програми, однією з таких є «ЄРобота». У місті Буча, Київської області з'явилося підприємство з пошиву сумок та взуття. Його відкрила місцева жителька завдяки урядовому гранту за проектом «ЄРобота» [12]. Також, держава залучає міжнародні гранти, завдяки підтримці Міжнародної організації з міграції (МОМ) та Уряду Німеччини підприємці з Луганщини відкрили навесні 2023 року оригінальний заклад швидкого і корисного харчування [13].

У сучасній економіці України промислові підприємства відіграють значну роль, тоді як у світовій економіці спостерігається зростання сфери послуг. В умовах глобалізації ринок послуг сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних економік та поліпшенню добробуту населення. Україна поки що повільно переходить до економіки послуг, і ця тенденція нерівномірна по регіонах. Промисловість залишається важливою для Сходу та Півдня країни. На Заході України спостерігається зменшення частки сільського господарства, але й водночас із початком

повномасштабного вторгнення релокувалося багато бізнесу з окупованих територій.

Сучасні українські міста відстають від світових стандартів за рівнем ділової активності, якості життя та інфраструктури. В умовах цього дисбалансу пріоритетом має стати просторовий розвиток, в основі якого одним ключових факторів має бути зростання малого та середнього бізнесу.

Малий та середній бізнес (МСБ) є фундаментом економіки України, особливо під час війни, коли підприємці продовжують створювати робочі місця і сплачувати податки, підтримуючи бюджети різних рівнів. За словами президента Володимира Зеленського, малий і середній бізнес є основою економіки України, створює 60 % ВВП, забезпечує 7 млн. робочих місць та 40% податкових надходжень.

Структура малого та середнього бізнесу в Україні в період з 2014 по 2022 рік не зазнала суттєвих змін. Малі підприємства продовжували домінувати, складаючи близько 95% від загальної кількості, тоді як частка середніх підприємств становила 5% (табл. 2).

Таблиця 2

**Кількість діючих суб'єктів господарювання в Україні
протягом 2014-2022 рр.**

Рік	Підприємства				
	Усього, од.	малі		середні	
		од.	%	од.	%
2014	341 001	324 598	95,2	15 906	4,66
2015	343 440	327 814	95,45	15 203	4,43
2016	306 369	291 154	95,03	14 832	4,84
2017	338 256	322 920	95,47	14 937	4,42
2018	355 877	339 374	95,36	16 057	4,51
2019	380 597	362 328	95,2	17 751	4,66
2020	373 822	355 708	95,15	17 602	4,71
2021	370 834	352 722	95,12	17 502	4,72
2022	261 924	246 647	94,17	14 783	5,64

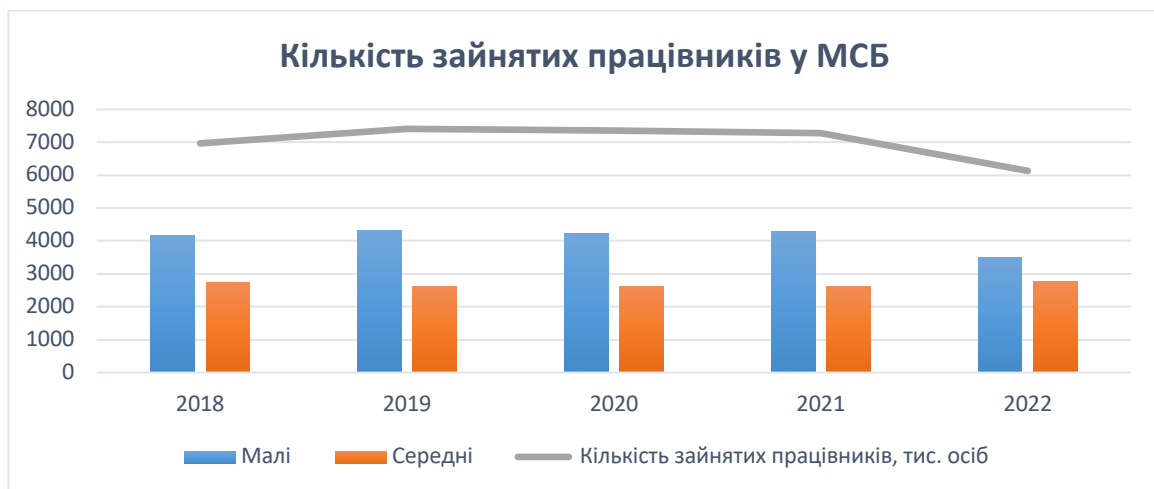
Джерело: розроблено на основі [14]

За останніми даними державної служби статистики України, у 2022 році кількість малих і середніх підприємств в Україні склала 1,7 мільйона, що на 11,4% менше порівняно з 2021 роком. Однак ці показники не охоплюють тимчасово окуповані території.

Повномасштабна війна в Україні завдала значної шкоди малому та середньому бізнесу. Багато компаній змушені були припинити роботу або переїхати, що призвело до скорочення виробництва та збуту. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на економіку країни та рівень зайнятості.

Через повномасштабне вторгнення РФ кількість зайнятих працівників у МСБ в 2022 році зменшилась на 15,8% порівняно з 2021 роком (рис.2).

Незважаючи на війну, малі та середні підприємства, які дають роботу трьом чвертям працездатного населення, продовжують бути головним джерелом зайнятості в Україні.

Рис. 2. Динаміка розподілу кількості працівників, зайнятих на малих та середніх підприємствах України протягом 2018–2022 рр.

Джерело: узагальнено на основі [15]

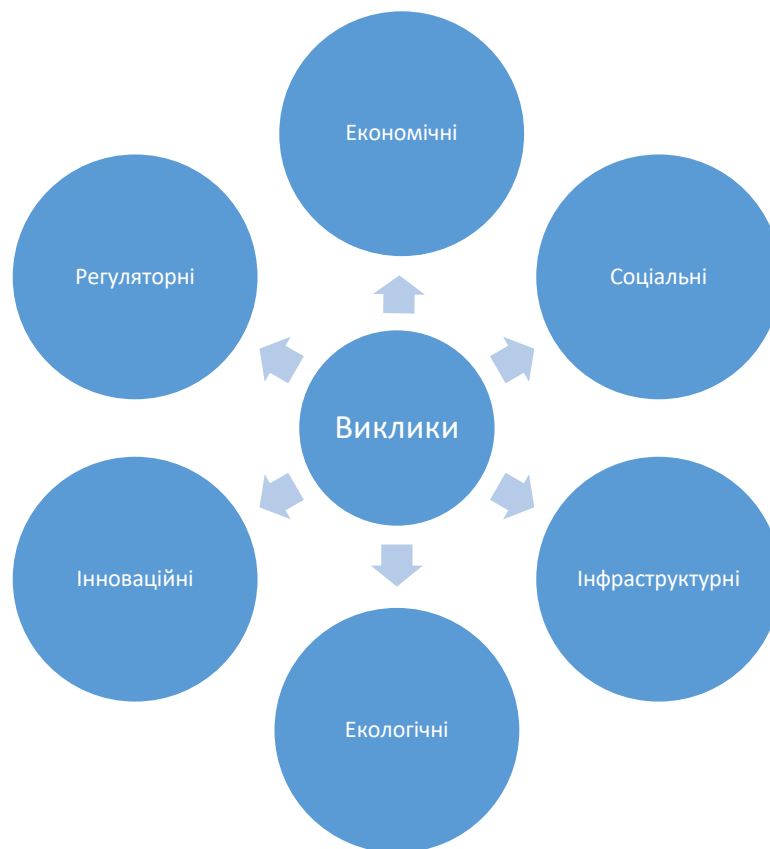
Цього року малий бізнес успішно долає серйозні виклики, ще раз підтверджуючи свою важливість і витривалість.

В умовах урбанізації малий та середній бізнес є важливим рушієм економічного розвитку, створення робочих місць та стимулювання

інновацій, сприяючи покращенню якості життя у міських громадах, та й країни в цілому.

При розширенні міських територій та зростанні населення бізнес стикається з певними викликами (рис. 3):

Першим викликом є економічні фактори. Висока орендна плата в містах зростає разом із розвитком, що створює додатковий тягар для МСБ. Наступним фактором є конкуренція, адже у міських зонах вона збільшується як з боку великих корпорацій, так і з боку інших МСБ, що вимагає швидкої адаптації від підприємців. Крім того, зміни в попиті на продукцію та послуги в урбанізованих середовищах відбуваються швидше, що вимагає від МСБ оперативного реагування. Додатково, доступ до фінансів часто є складним завданням для МСБ, оскільки банки надають перевагу великим компаніям.

Рис. 3. Виклики для МСБ при урбанізації

Джерело: авторська розробка

Другим викликом є соціальні аспекти урбанізації. Зокрема, зміни на ринку праці можуть призвести до нестачі кваліфікованої робочої сили або її міграції в інші сфери. Крім того, МСБ можуть стикатися з проблемами інтеграції різних соціальних груп, що особливо важливо у мультикультурних містах. Далі слід зазначити демографічні зміни, адже зростання міського населення вимагає адаптації до нових соціальних та культурних умов, що впливає на споживчу поведінку.

Третім важливим викликом є інфраструктурні проблеми. Перевантажені транспортні системи великих міст ускладнюють логістику, підвищують вартість транспортних послуг та збільшують час доставки. Також міська інфраструктура не завжди здатна витримати зростання підприємницької активності, що може спричиняти перебої з водопостачанням, електрикою чи інтернетом. Крім того, МСБ можуть мати обмежений доступ до промислових зон через їх високу вартість чи брак ресурсів.

Крім того, існують екологічні виклики. Підвищення екологічних стандартів, таких як скорочення викидів або відповідальне поводження з відходами, часто вимагає від МСБ додаткових інвестицій. Далі, забруднення довкілля, характерне для урбанізованих зон, негативно впливає на здоров'я працівників і може збільшити витрати на покращення умов праці. Також важливо враховувати ризики, пов'язані зі змінами клімату, зокрема природні катастрофи, які можуть становити загрозу для підприємств у певних секторах, як, наприклад, агробізнес.

Наступним викликом є інноваційні аспекти. МСБ часто мають брак ресурсу у новітніх технологій, що знижує їхню конкурентоспроможність. Також недостатнє впровадження цифрових інструментів може обмежити присутність МСБ у сучасних цифрових каналах збуту та маркетингу. Крім того, конкуренція на ринку інновацій стає все жорсткішою через переваги

великих компаній, які мають більше ресурсів для впровадження новітніх рішень.

Також, регуляторні виклики є значною проблемою для МСБ. Складність отримання дозволів у урбанізованих зонах, де багато сфер діяльності регулюються (зокрема будівництво, екологія), створює бюрократичні перепони для МСБ. Жорсткі нормативні вимоги, такі як безпека, праця та податки, також ускладнюють ведення бізнесу. Крім того, зміна законодавства в міських регіонах, зокрема щодо оподаткування та оренди, змушує МСБ пристосуватись до нових умов.

Урбанізація, безумовно, створює певні виклики для малого та середнього підприємництва, але й стимулює його розвиватись, тому поруч із труднощами відкриваються і нові перспективи для зростання, які виокремлені в табл. 3:

Таблиця 3

Перспективи для МСБ в умовах урбанізації

Перспектива	Пояснення
Зростання споживчого попиту	Урбанізація призводить до зростання чисельності міського населення, що створює нові ринки для МСБ. Збільшення населення означає більшу кількість потенційних клієнтів, що стимулює попит на різні товари та послуги. Малий та середній бізнес може скористатися цією можливістю, пропонуючи продукти та послуги, які задовольняють потреби урбанізованого населення.
Інфраструктурний розвиток	Урбанізація сприяє розвитку міської інфраструктури, включаючи транспорт, зв'язок, енергопостачання та інші комунальні послуги. Ці зміни позитивно впливають на МСБ, оскільки забезпечують доступ до необхідних ресурсів та сприяють ефективному функціонуванню підприємств.
Інновації та технологічні можливості	Великі міста є осередками нових технологій. Урбанізація створює сприятливе середовище для розвитку стартапів та впровадження інноваційних рішень у МСБ. Це дозволяє їм оптимізувати свої процеси, підвищити продуктивність та знизити витрати.
Підтримка з боку уряду та міжнародних організацій	Уряди та міжнародні організації часто підтримують МСБ у міських районах через різні програми та гранти. Це може включати фінансову допомогу, консультаційні послуги, навчання та інші форми підтримки, що сприяють розвитку МСБ.

Джерело: авторська розробка

Урбанізоване середовище стимулює підприємництво у всіх сферах, відкриваючи нові перспективи для зростання.

МСБ є надзвичайно вразливим до змін в економічному середовищі, тому він першим відчуває на собі вплив будь-яких кризових явищ. Це змушує підприємства стикатися зі складними викликами, що перешкоджають їхньому зростанню та успіху. Війна значно вплинула на всі аспекти діяльності МСБ, зокрема на фінанси, виробництво, логістику, комунікації, інформацію, інновації та організацію. Підприємці відчувають серйозні наслідки війни та змушені в умовах невизначеності оперативно реагувати на численні ризики для збереження й відновлення свого виробничого потенціалу та робочих місць.

У відповідь на ці виклики державна політика під час повномасштабної війни була спрямована на активну підтримку малого та середнього бізнесу через податкові пільги, субсидовані кредити, грантові програми тощо.

Необхідність подальших заходів для створення сприятливих умов для відновлення й розвитку МСБ підтверджується його здатністю адаптуватися та виконувати важливі соціально-економічні функції навіть у складних умовах.

У даний час важливо об'єднати міжнародну та національну підтримку для зміцнення стійкості та розвитку МСБ, які є основою економіки України.

Висновок. Урбанізація є ключовим процесом, що значно впливає на соціально-економічний розвиток. Перехід від аграрної до промислової економіки та індустріалізація спричиняють міграцію населення до міст. Це явище є рушійною силою економічного зростання, зокрема через розвиток ринку праці, бізнесу та інновацій.

Процес урбанізації, що охоплює Україну, має як позитивні, так і негативні наслідки для малого та середнього бізнесу. З одного боку, міста надають підприємцям доступ до більшої кількості споживачів, розвиненої інфраструктури та інноваційних можливостей. З іншого боку, МСБ

стикаються з високою конкуренцією, складними регуляторними вимогами та іншими викликами. Війна посилила ці труднощі, проте одночасно продемонструвала стійкість і адаптивність українського бізнесу.

На основі проведеного аналізу впливу урбанізації на МСБ, враховуючи умови війни, доцільно виокремити наступні рекомендації. По-перше, слід розробити детальний фінансовий план, який допоможе врахувати ризики, зумовлені військовими діями, та стабільність бізнесу. По-друге, необхідно оптимізувати логістичні ланцюжки та розробити можливість релокації бізнесу на безпечнішу територію у разі загострення бойових дій. Це дозволить зберегти ділові процеси та мінімізувати збитки у випадку погіршення ситуації. По-третє, інвестування в цифровізацію та автоматизацію бізнес-процесів є ключовим для підвищення ефективності та адаптивності до нових умов. Це дозволить зменшити залежність від фізичних ресурсів та забезпечити безперервність роботи навіть за умов обмеженого доступу до офісів. Також, варто брати активну участь у державних та міжнародних програмах підтримки бізнесу так як, це може забезпечити доступ до фінансової допомоги, грантів та інших ресурсів, що у свою чергу дозволить покрити додаткові витрати.

Для успішного відновлення економіки України уряду необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на підтримку МСБ, зокрема через створення сприятливого бізнес-клімату в містах та надання фінансової підтримки підприємцям.

Література

1. Шимків А. Вплив урбанізації на містобудівні процеси. *Економічна експертиза та землевпорядкування: зб. матеріалів доп. Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 18 грудня 2020 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2020. С. 138-140. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41286/1/138.pdf> (дата звернення: 26.09.2024).

2. Мухаревич О. Вплив урбанізації на гідрологічний режим водних об'єктів. Київ: Національний авіаційний університет, 2021. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/51199> (дата звернення: 26.09.2024).

3. Комарницька Г. О., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Вплив урбанізації на інноваційний розвиток регіонів України. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 3. С. 336-345. doi: 10.21272/mmi.2017.3-31; URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66057> (дата звернення: 26.09.2024).

4. Вяткін К. І., В'яткін Р. С. Вплив урбанізації на розвиток соціуму. *Науковий вісник будівництва*. 2018. Т. 93, № 3. С. 172-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2018_93_3_28 (дата звернення: 26.09.2024).

5. Марущак М. І., Гущук І. В., Довгалець О. М., Коробко Л. Р., Мялюк О. П. Урбанізація та її вплив на глобальне здоров'я. *Health & Education*. 2024. (1). Р. 54-61. URL: <https://journals.medacad.rivne.ua/index.php/health-education/article/view/112> (дата звернення: 26.09.2024).

6. Ситник Н.С., Козак С.І. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26–1. С. 83–87. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf (дата звернення: 26.09.2024).

7. Дудчик О. Ю., Яренчак М. В., Бабінян Л. Н. Роль малого та середнього бізнесу в економіці України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 6(74). С. 65-70. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5533> (дата звернення: 26.09.2024).

8. Ельхаддад А. А., Ахновська І. О. Роль та місце релокованого бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 381-386. URL: <http://srd.pdaba.edu.ua:8080/handle/123456789/12834> (дата звернення: 26.09.2024).

9. Населення. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (дата звернення: 26.09.2024)

10. Ukraine: Provinces and Major Cities URL: <https://www.citypopulation.de/en/ukraine/cities/> (дата звернення: 26.09.2024).

11. Населення Львову зросло на 150 тисяч після повномасштабного вторгнення росії. URL: <https://www.ostro.org/news/naselennya-lvovu-zroslo-na-150-tysyach-pislya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosiyi-i402823> (дата звернення: 26.09.2024).

12. Підприємця з Бучі відкрила власне виробництво взуття завдяки проекту «Робота». URL: <https://suspilne.media/kyiv/605949-pidpriemica-z-buchi-vidkrila-vlasne-virobnictvo-vzutta-zavdaki-proektu-erobota/> (дата звернення: 26.09.2024).

13. Втратили дім і бізнес, та не креативність. Підприємці з Луганщини за грант відкрили в Бучі заклад з корисним фастфудом. URL: <https://shotam.info/pidpryiemtsi-z-luhanshchyny-za-hrant-vidkryly-v-buchi-zaklad-z-korysnym-fastfudom/> (дата звернення: 26.09.2024).

14. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств / Показники діяльності суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 26.09.2024).

15. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств / Кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 26.09.2024).

References

1. Shymkiv A. The impact of urbanisation on urban development processes. *Economic expertise and land management: coll. additional materials All-Ukrainian science and practice conf.* (Ternopil, December 18, 2020). Ternopil: ZUNU, 2020. P. 138-140 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41286/1/138.pdf> [in Ukrainian].
2. Mukharevych O. Impact of urbanisation on the hydrological regime of water bodies. Kyiv: National Aviation University, 2021. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/51199> [in Ukrainian].
3. Komarnytska H.O., Shipulina Y.S., Ilyashenko N.S. Influence of urbanisation on the innovative development of the regions of Ukraine. *Marketing and innovation management*. 2017. No. 3. P. 336-345. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66057> [in Ukrainian].
4. Vyatkin KI, Vyatkin RS The impact of urbanisation on the development of society. *Scientific Bulletin of Construction*. 2018. Vol. 93, No. 3. P. 172-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2018_93_3_28 [in Ukrainian].
5. Marushchak M. I., Hushchuk I. V., Dovhalets O. M., Korobko L. R., Mialiuk O. P. Urbanisation and its impact on global health. *Health & Education*. 2024. (1). P. 54-61. URL: <https://journals.medacad.rivne.ua/index.php/health-education/article/view/112> [in Ukrainian].
6. Sytnyk N. S., Kozak S. I. The role of small and medium-sized businesses at the present stage of development of the Ukrainian economy. *Black Sea Economic Studies*. 2018. Issue 26-1. P. 83-87. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf [in Ukrainian].
7. Dudchik O., Yarenchak M., Babinyan L. The role of small and medium-sized businesses in the economy of Ukraine. *Problems of the systemic approach in economics*. 2019. No. 6(74). C. 65-70. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5533> [in Ukrainian].

8. Elhaddad A. A., Akhnovska I. O. The role and place of relocated business in Ukraine under martial law. *Economic space*. 2024. No. 190. P. 381-386. URL: <http://srd.pdaba.edu.ua:8080/handle/123456789/12834> [in Ukrainian].

9. State Statistics Service of Ukraine. Population. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html [in Ukrainian].

10. Ukraine: Provinces and Major Cities URL: <https://www.citypopulation.de/en/ukraine/cities/>.

11. Lviv's population grew by 150,000 after russia's full-scale invasion. URL: <https://www.ostro.org/news/naselennya-lvovu-zroslo-na-150-tysyach-pislyya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosiyi-i402823> [in Ukrainian].

12. Entrepreneur from Bucha opens her own shoe production thanks to the eRobota project. URL: <https://suspilne.media/kyiv/605949-pidpriemica-z-buciv-vidkrila-vlasne-virobnictvo-vzutta-zavdaki-proektu-erobota/> [in Ukrainian].

13. They lost their home and business, but not their creativity. Entrepreneurs from Luhansk region open a healthy fast food restaurant in Bucha with a grant. URL: <https://shotam.info/pidpryiemtsi-z-luhanshchyny-za-hrant-vidkryly-v-buchi-zaklad-z-korysnym-fastfudom/> [in Ukrainian].

14. State Statistics Service of Ukraine. Economic statistics / Economic activity / Activity of enterprises / Performance indicators of large, medium, small and micro enterprises. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm [in Ukrainian].

15. State Statistics Service of Ukraine. Economic statistics / Economic activity / Activity of enterprises / Number of employed workers in large, medium, small and microenterprises by type of economic activity. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm [in Ukrainian].